

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اعضای هیئت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه همکاران پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به سببه های غیر علمی می آلائند.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد ایلام

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب پری کمرخانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش خصوصی که از پایان نامه خود تحت عنوان « شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی » با کسب نمره و درجه دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شود:

این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منابع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر کرده‌ام. این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم. چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

پری کمرخانی

تاریخ و امضاء:

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد ایلام

گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق (M.A)

گرایش: خصوصی

عنوان:

شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی

استاد راهنما:

دکتر محمد مهدی پور

نگارش

پری کمرخانی

پاییز ۱۳۹۸

تقدیم به:

مهرباترین همسراه زندگیم،

همسر نازنینم که حضورش گرمانبخش روح من بوده است.

پاسکزاری:

پاس مخصوص خداوند که به انسان دانایی و توانایی بخشد و به این حقیر فرصت داد تا به این مرحله از درجه علمی رسیده و با توکل و امید به او در تمام مراحل زندگی مراقبت قلب بود.

در این درک، بلند او شد که افتاد کسی استاد شد که داشت استاد

اگر کارگمی آ که زکار است هم از ساگردی آموزگار است

به مصداق حدیث «من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق» بسی شایسته است. و بر خود لازم می دانم که

از زحمات کلیه عزیزانی که در انجام این پژوهش از ابتدای تا انتها یاریگر بنده بوده اند، به ویژه از استاد

فریخته و فرزانه جناب آقای دکتر محمد مهدی پور برای تمام حمایت ها و زحمات بی دریغشان

پاسکزاری می کنم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	۱

فصل اول: کلیات

الف: بیان مسأله.....	۲
ب: اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۴
پ: اهداف تحقیق.....	۵
هدف اصلی.....	۵
اهداف فرعی.....	۵
ج: سؤالات تحقیق:.....	۵
سؤال اصلی.....	۵
سؤال‌های فرعی.....	۵
چ: فرضیه‌های تحقیق:.....	۵
فرضیه اصلی.....	۵
فرضیه‌های فرعی.....	۶
ه: پیشینه پژوهش.....	۶
خ: تعریف واژه‌ها و اصطلاحات.....	۷
د: ساختار پژوهش.....	۸

فصل دوم: مفاهیم پژوهش

مقدمه.....	۱۰
مبحث اول: مفاهیم.....	۱۰
گفتار اول: عقد.....	۱۰
بند اول: مفهوم لغوی عقد.....	۱۰
بند سوم: عقد در اصطلاح فقها.....	۱۲
گفتار دوم: قرارداد.....	۱۳

- بند اول: مفهوم قرارداد در لغت..... ۱۳
- بند دوم: مفهوم قرارداد در اصطلاح..... ۱۴
- بند سوم: مفهوم قرارداد در حقوق..... ۱۴
- گفتار سوم: تعریف و ماهیت قرارداد الکترونیکی..... ۱۵
- بند اول: تعریف قرارداد الکترونیکی..... ۱۵
- بند دوم: ماهیت قرارداد الکترونیکی..... ۱۷
- مبحث دوم: اعلام اراده از طریق واسطه‌ها..... ۱۸
- گفتار اول: اعتبار داده پیام‌ها در ایجاد ماهیت حقوقی..... ۱۸
- گفتار دوم: ایجاب و قبول از طریق داده پیام‌های الکترونیک..... ۱۹
- گفتار سوم: شکل انعقاد قرارداد الکترونیکی..... ۲۱
- گفتار چهارم: انعقاد قرارداد بواسطه صفحه وب سایت..... ۲۲
- گفتار پنجم: زمان و مکان تشکیل قرارداد الکترونیک..... ۲۲
- مبحث سوم: اصول کلی حاکم بر قراردادها..... ۲۳
- گفتار اول: قانون حاکم بر قرارداد..... ۲۳
- گفتار دوم: اصل حاکمیت اراده..... ۲۵
- گفتار سوم: اصل لزوم قراردادی..... ۲۵
- گفتار چهارم: اصل نسبی بودن قرارداد..... ۲۷
- بند اول: مفهوم اصل..... ۲۷
- بند دوم: نسبی بودن در قراردادها..... ۲۸
- گفتار پنجم: اقتضای قانون حاکم بر قرارداد..... ۲۸
- گفتار ششم: تعیین قانون مرتبط با قرارداد..... ۲۹
- مبحث چهارم: تجارت الکترونیک..... ۳۰
- گفتار اول: تعریف تجارت الکترونیک..... ۳۰
- گفتار دوم: تاریخچه تجارت الکترونیک..... ۳۱
- گفتار سوم: فعالیت الکترونیکی (کسب و کار الکترونیکی)..... ۳۱
- گفتار چهارم: ویژگیهای فضای مجازی..... ۳۲
- گفتار پنجم: محیط مجازی..... ۳۳

فصل سوم: بررسی معاملات الکترونیکی و احکام قراردادی آن

مقدمه	۳۶
مبحث اول: شرایط لازم جهت انجام معاملات الکترونیکی	۳۷
گفتار اول: شرایط انجام مبادلات الکترونیکی	۳۷
گفتار دوم: شناسایی هویت واقعی فرستنده پیغام الکترونیکی	۳۷
گفتار سوم: شناسایی قانونی قراردادهای الکترونیکی	۳۸
مبحث دوم: احکام اختیارات در قراردادهای الکترونیکی	۳۹
گفتار اول: اختیار مجلس	۴۰
گفتار دوم: اختیار شرط	۴۲
گفتار سوم: اختیار رؤیت و تخلف وصف	۴۳
بند اول: اختیار رؤیت	۴۳
بند دوم: اختیار تخلف وصف	۴۳
گفتار چهارم: اختیار عیب	۴۴
گفتار پنجم: اختیار تدلیس	۴۴
گفتار ششم: اختیار تخلف شرط	۴۶
مبحث سوم: بیع در فضای مجازی	۴۷
گفتار اول: عقد از طریق پست الکترونیک (E-MAIL) و اینترنت	۴۷
گفتار دوم: ایجاب در قراردادهای الکترونیکی	۴۹
گفتار سوم: ایجاب از طریق پایگاه اینترنتی	۵۰
گفتار چهارم: قبول الکترونیکی در فقه	۵۱
گفتار پنجم: معاطات الکترونیکی در فقه	۵۲
گفتار ششم: لزوم تدوین فقه و حقوق تجارت الکترونیکی	۵۳

فصل چهارم: شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی

مقدمه	۵۶
مبحث اول: اصاله الصحه یا اصل صحت	۵۶
گفتار اول: اجرای اصل صحت در عقود	۵۶
گفتار دوم: دیدگاه فقها	۵۷

۵۹	گفتار سوم: دیدگاه حقوقدانان.....
۶۱	مبحث دوم: شرایط اساسی صحت معاملات.....
۶۱	گفتار اول: اعتبار داده پیام‌ها در ایجاد ماهیت حقوقی.....
۶۲	گفتار دوم: ایجاب و قبول از طریق داده پیام‌های الکترونیک.....
۶۳	گفتار سوم: تفکیک بین ایجاب و دعوت به معامله.....
۶۴	گفتار چهارم: مقررات ایجاب و قبول از طریق داده پیام‌ها.....
۶۴	بند اول: انتساب داده پیام.....
۶۶	بند دوم: تصدیق دریافت داده پیام.....
۶۷	بند سوم: روش تصدیق.....
۶۸	گفتار پنجم: بیان اراده از طریق داده پیام در انواع عقود.....
۶۸	بند اول: عقود رضایی.....
۶۹	بند دوم: عقود تشریفاتی.....
۷۰	گفتار ششم: تأمین تشریفات در عقود غیر حضوری.....
۷۱	گفتار هفتم: فقدان قصد و رضا.....
۷۱	گفتار هشتم: اهلیت طرفین.....
۷۲	گفتار نهم: احکام مستحذات در معاملات الکترونیکی.....
۷۴	گفتار دهم: موضوع معین مورد معامله.....
۷۷	گفتار یازدهم: مشروعیت جهت معامله در عقود غیر حضوری.....
۷۸	گفتار دوازدهم: قاعده‌ی اعتبار نظریه‌ی وصول در عقود غیر حضوری.....
۸۱	نتیجه‌گیری.....
۸۳	منابع و مراجع.....
۸۸	چکیده انگلیسی.....

چکیده

با توجه به پیشرفت و توسعه ابزار الکترونیکی می توان به سادگی مبادرت به انجام تجارت نمود و فعالیت های متفاوت و گوناگونی را انجام داد. در این بین پژوهش حاضر با هدف بررسی شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی، به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای انجام گرفت. بررسی شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی نشان داد که اصل رضایی بودن قراردادها در قراردادهای الکترونیکی نیز جاری است. و در راستای اصل حاکمیت اراده و آزادی قراردادها، مادام که برخلاف آن در قانون و اراده طرفین تصریحی نباشد، تابع شکل و یا تشریفات خاصی نمی باشد از این رو صرف استفاده از ساز و کارهای الکترونیک موجب بی اعتباری قراردادهای رضایی نمی شود. قصد، اراده و اهلیت طرفین، تعیین موضوع و مشروعیت قرارداد از اساسی ترین شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی می باشد.

با توجه به اینکه در قانون مدنی ایران، حکم صریحی در زمینه احکام قراردادهای الکترونیکی وجود ندارد، به همین جهت بین حقوقدانان در این باره اختلاف نظر وجود دارد. ولی هرچند قراردادهای الکترونیکی در نحوه انعقاد، شکل توافق و ابراز اراده (ایجاب و قبول) با قراردادهای غیرالکترونیکی تفاوت دارند، اما در خیلی از موارد من جمله رعایت شرایط اساسی معاملات که شامل قصد و رضای طرفین، موضوع معین مورد معامله، اهلیت طرفین و جهت مشروع معامله می باشد، دارای ماهیت یکسانی با قراردادهای غیرالکترونیکی است. و اینکه در فقه اسلامی قاعده ای به نام اصالة الصحة یا اصل صحت که به موجب آن قراردادهای واقع شده بین افراد اصولاً صحیح می باشد وجود دارد و قانون مدنی نیز در ماده ۲۲۳ بر این امر صحنه گذاشته است.

کلمات کلیدی: قرارداد، قراردادهای الکترونیکی، صحت قرارداد، قانون تجارت الکترونیک.

فصل اول

کلیات

الف: بیان مسأله

منظور از قرارداد همان عقد است و از حیث معنی، عقد عبارت است از توافق و همکاری متقابل دو یا چند اراده به منظور ایجاد آثار حقوقی (کاتوزیان، ۱۳۸۳، ص ۲۱) یا ایجاد یک ماهیت حقوقی (شهیدی، ۱۳۸۲، ص ۱۱). عبارت «الکترونیک» نیز صفت از کلمه «الکترون» است. اصطلاح قرارداد الکترونیکی برای اولین بار در آئین نامه تجارت الکترونیکی اتحادیه اروپا به کار برده شده است (السان، ۱۳۸۴، ص ۱۸۴-۱۴۱)، قانون تجارت الکترونیکی ایران که با الگوگیری از قانون نمونه آنسیترال درباره تجارت الکترونیکی (۱۹۹۶) و با اضافات و تغییراتی در تاریخ ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ به تصویب رسیده، متحول ترین قانونی است که در زمینه تجارت و بیع وضع گردیده و تغییرات مهمی را در نظام حقوق مدنی ایران ایجاد نموده است که بعضاً ناسخ یا مختص برخی از مقررات قانون مدنی در خصوص بیع و همچنین ادله اثبات دعوی می باشد. محور اصلی قانون مذکور، بر داده پیام و آثار حقوقی آن از حیث دلیل بودن و انعقاد قرارداد از طریق آن استوار است. در حوزه تجارت الکترونیکی، قراردادها به صورت الکترونیکی منعقد می شوند.

در شمول این آئین نامه در قسمت معاملات تجاری، به وضع حقوقی یکسان قرارداد الکترونیکی همانند دیگر قراردادهای مبتنی بر کاغذ و ابزار سنتی اشاره شده است و تعریف خاصی از قراردادهای الکترونیکی تصریح نگردیده است، قراردادهای الکترونیکی در نزد دکترین حقوقی، بطور عموم بعنوان قراردادهایی که با استفاده از ابزارهای الکترونیکی نوین مانند شبکه تبادل داده های الکترونیکی، پست الکترونیکی و صفحات شبکه اینترنت منعقد می گردد، تعریف شده است. در قراردادهایی که بوسیله این صفحات منعقد می شود، عرضه یک مال و یا هر نوع از خدمات بوسیله تامین کننده شبکه اینترنتی، به شکل تصویر و یا نوشته الکترونیکی در ضمن شرایط و محتوای ایجاب و یا دعوت به ایجاب اعلام می گردد، خریدار نیز با اتصال به این شبکه ایجاب و یا قبول خود را با روش الکترونیکی ابراز می کند، در حقیقت اراده های طرفین بواسطه تامین کننده شبکه اینترنتی مبادله می شود، اصطلاحات دیگری همچون «قراردادهای مجازی»^۱ و «قراردادهای آن لاین»^۲ نیز گاهی در مفهوم قراردادهای الکترونیک به کار برده می شوند و معنای یکسانی از آنها مستفاد می گردد. قرارداد الکترونیک نوع خاصی از قراردادها نیست بلکه وصف الکترونیک فقط بیانگر نحوه تشکیل آن است یعنی شکل این نوع قراردادها به صورت الکترونیک است (ساجدی، ۱۳۸۷، ص ۱۱۶). علاوه بر این، در

^۱ Virtual Contracts

^۲ Online Contracts

قانون تجارت الکترونیکی ایران که در برگیرنده مجموعه قواعد و مقرراتی در خصوص مبادلات الکترونیکی است، در فصل دوم که به تعاریف اختصاص یافته از اصطلاح دیگری تحت عنوان «عقد از راه دور»^۱ نام برده شده که طبق تعریف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی، بند ص: «ایجاب و قبول راجع به کالاها و خدمات بین تأمین کننده و مصرف کننده با استفاده از وسایل ارتباط از راه دور» لیکن، اصطلاح مذکور در هیچ جای قانون مذکور استعمال نشده است که به نظر می‌رسد، اصلاحات نهایی بدون توجه به حذف اصطلاح عقد از راه دور صورت گرفته است. البته در مواد ۳۷ و ۴۷ عبارت معامله از راه دور به کار گرفته شده است بنابراین برای اینکه عمل قانونگذار لغو تلقی نشود باید اصطلاح‌های «عقد از راه دور» و «معامله از راه دور» را مترادف دانسته و آنها را ناظر به مبادلات الکترونیکی بدانیم.

در حقوق، اصل بر صحت معاملات و قراردادهای منعقد شده بین افراد است مگر اینکه دلیلی بر فساد آن وجود داشته باشد و از آنجا که دلیلی بر بطلان عقد غیرحضور و وجود ندارد، لذا قراردادهای الکترونیکی نیز که در زمره عقود غیرحضور قرار می‌گیرند صحیح و معتبر هستند. بنابراین برای صحت و نفوذ و ایجاد قرارداد، شرایطی وجود دارد که قانونگذار در ماده ۱۸۳ به بعد قانون مدنی به آن اشاره کرده است. ماده ۱۹۰ ق.م نیز از شرایط چهارگانه مذکور در آن ماده تحت عنوان شرایط صحت نام می‌برد اگرچه قراردادهای مذکور موجب تسریع روابط تجاری بین افراد می‌شوند و گسترش تجارت داخلی و بین‌المللی را نیز به دنبال دارند ولی به دلیل عدم حضور طرفین و ناشناخته بودن آنها برای یکدیگر ممکن است مسائل پیچیده و مشکلاتی را نیز در روابط طرفین ایجاد کنند. لذا در این روابط حقوقی مسایلی از قبیل شناخت و تشخیص ماهیت قراردادهای الکترونیکی، صحت و شرایط اینگونه قراردادها، نقش آن در ایجاد آثار حقوقی خصوصاً انعقاد قراردادهای الکترونیکی، نحوه انتساب، تمیز میان ایجاب و قبول، قابلیت استنادی و ارزش اثباتی آن در قراردادهای الکترونیکی، شرایط دریافت و ارسال داده پیام، مفهوم و ماهیت و کاربرد امضای الکترونیکی به عنوان عامل تضمین کننده تمامیت داده پیام و اطمینان از هویت و اراده طرفین قراردادهای الکترونیکی اهمیت بسزایی می‌یابد. بنابراین در این پژوهش نگارنده در پی پاسخ به این سؤال اصلی می‌باشد که شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی چیست؟

¹ Distance Contract

ب: اهمیت و ضرورت تحقیق

بدون شک امروزه، قراردادهای الکترونیکی یکی از عمده مسائلی است که پرداختن به آن از ضروریات فقهی و حقوقی محسوب می‌شود، که فقها در این مسائل دارای نظرات متفاوتی هستند، به نظر می‌رسد منطقی نیست کسی در این عصر زندگی کند و دارای درکی منصفانه باشد؛ و در عین حال نسبت به این مسائل و اهمیت آنها به هر نوعی و فوائد پر بار آنها بی تفاوت باشد. همزمانی گسترش تجارت الکترونیک و طرح جهانی‌سازی اقتصاد و پیوستن جوامع مختلف به این طرح و نیز گسترش روزافزون کاربران شبکه جهانی اینترنت، این تجارت نوین را به تجارتي فراسیستمی مبدل ساخته است؛ به طوری که امروزه خود را به عنوان امری اجتناب‌ناپذیر در متن زندگی انسان امروز جا داده است. در قانون مدنی و یا قوانین خاص دیگر، مقررات خاصی برای تنظیم قرارداد الکترونیک پیش‌بینی نشده است. ولی با استنباط و استدلال از قواعد و اصول حاکم بر حقوق قراردادها، مقایسه نحوه انعقاد این گونه قراردادها با قراردادهای سنتی و تامل در طبیعت ساختار ابزار و محیط الکترونیکی می‌توان خصوصیات عمده قراردادهای الکترونیکی را تعیین نمود. تعیین این خصوصیات موجب شناخت بهتر جوانب حقوقی قرارداد الکترونیکی و تحلیل دقیق آثار ناشی از آن می‌شود.

با عنایت به اینکه امروزه اهمیت تجارت الکترونیکی و به تبع آن قراردادهای الکترونیکی رو به گسترش می‌باشد، لذا آگاهی از شرایط اعتبار و صحت معاملات در فضای مجازی دارای اهمیت زیادی است. در این راستا، این موضوع در پایان‌نامه حاضر مورد مطالعه قرار خواهد گرفت. هرچند که در مورد قراردادهای الکترونیکی پژوهش‌های فراوانی صورت گرفته ولی به نظر می‌رسد که آنطور که بایستی مورد کنکاش قرار بگیرد، قرار نگرفته است، پژوهش حاضر قصد دارد تا با رویکردی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و حقوقی به بررسی جامعی از قراردادهای الکترونیکی از دیدگاه فقها و حقوقدانان بپردازد و تمامی نظریه‌های حقوقی که در زمینه قراردادهای الکترونیکی در نظام‌های مختلف وجود دارد را مورد بحث و بررسی قرار دهد.

پ: اهداف تحقيق

هدف اصلي

بررسی و تعیین شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی

اهداف فرعی

بررسی و تعیین دیدگاه حقوقدانان در زمینه احکام قراردادهای الکترونیکی

بررسی و تعیین اساسی ترین شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی

بررسی و تعیین دیدگاه فقها و حقوقدانان در ارتباط با شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی

ج: سؤالات تحقيق:

سؤال اصلي

۱. در نظام حقوقی ایران، شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی چگونه می باشد؟

سؤالهای فرعی

۱. آیا در زمینه احکام قراردادهای الکترونیکی اختلاف نظر وجود دارد؟

۲. شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی را تحلیل نمایید؟

۳. شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی کدامند؟

ج: فرضیه های تحقيق:

فرضیه اصلي

بررسی شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی نشان می دهد که اصل رضایی بودن قراردادها در قراردادهای

الکترونیکی نیز جاری است.

فرضیه‌های فرعی

۱. با توجه به اینکه در قانون مدنی ایران، حکم صریحی در زمینه احکام قراردادهای الکترونیکی وجود ندارد و به همین جهت بین حقوقدانان در این باره اختلاف نظر وجود دارد.
۲. به نظر می‌رسد که قصد، اراده و اهلیت طرفین، تعیین موضوع و مشروعیت قرارداد از اساسی‌ترین شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی می‌باشد.
۳. در فقه اسلامی قاعده ای به نام اصالة الصحة یا اصل صحت که به موجب آن قراردادهای واقع شده بین افراد اصولاً صحیح می‌باشد وجود دارد و قانون مدنی نیز در ماده ۲۲۳ بر این امر صحنه گذاشته است.

ه: پیشینه پژوهش

عارفی (۱۳۸۹) در پایان نامه ای تحت عنوان «نحوه اعلام اراده در اصول حقوق قراردادهای اروپا، حقوق ایران و فقه امامیه»، به این نتایج اشاره دارد که در اصول حقوق قراردادهای اروپا، مواد ۲/۱۰۱ و ۲/۲۰۴ و در فقه امامیه، نظر اکثر فقهای معاصر و در قانون مدنی، مواد ۱۹۲ و ۱۹۱، به کار بردن وسایل دیگر، غیر از الفاظ در اعلام اراده قراردادی، صراحتاً تأیید و بیان شده است و صحت اعلام اراده قراردادی (فعلی از قبیل معاطات یا داد و ستد) استنباط می‌شود، زیرا تشخیص موضوعات عقود از مخترعات مقنن نبوده، بلکه تشخیص موضوعات با عرف است و در عرف هم در اعلام اراده، قراردادی، قول یا صیغه مخصوص، لازم نیست و این مطلب منافاتی با وجود تشریفات در بعضی از عقود به جهت نظم عمومی یا عرف ندارد.

قربان وند (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «زمان و مکان تشکیل قرارداد الکترونیکی»، به این نتایج اشاره دارد که مشکل و مباحث حقوقی متعدد زمانی مطرح می‌شوند که طرفین قرارداد از لحاظ زمانی و مکانی از یکدیگر فاصله دارند. تشکیل قرارداد در تجارت الکترونیکی به طور عموم میان اشخاصی صورت می‌گیرد که از لحاظ مکانی و زمانی از یکدیگر فاصله دارند و بنابراین، تعیین زمان و مکان تشکیل عقد در تجارت الکترونیکی نیز اهمیت دارد.

فلاح گنجی (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی مبانی فقهی و حقوقی خیار مجلس با رویکردی در معاملات الکترونیکی»، به این نتایج اشاره دارد که خیار مجلس از سوی قانونگذار ایرانی با استفاده از مبانی فقهی جهت رفع اثر از عقود ناسالم یا ترازی نامعقول جعل گردیده و از باب تغلیب جلوس در انعقاد به این نام شهرت یافته است. اگر چه در برخی آثار معتبر حقوقی، قاعده لاضرر سبب وجود خیار دانسته شده است لکن سبب وجود خیار مجلس در قراردادها، خلل، عیوب و رضا است و جامع‌ترین مبنای آن، تأمین آزادی

اراده و دفاع از اراده آزاد متعاملین می‌باشد. خیار مجلس مانند سایر خیارات در زمره قواعد عمومی قراردادها است و علاوه بر این، به عنوان یک عمل حقوقی «ایقاع» از احکام و قواعد مذکور پیروی می‌کند. ثبوت خیار مذکور در عقد مانع ثبوت لزوم عقد می‌گردد.

خ: تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

قرارداد

منظور از قرارداد همان عقد است و از حیث معنی، عقد عبارت است از توافق و همکاری متقابل دو یا چند اراده به منظور ایجاد آثار حقوقی (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ص ۲۱) یا ایجاد یک ماهیت حقوقی (شهیدی، ۱۳۸۲، ص ۴۱). از حیث دایره شمول نیز قرارداد مانند عقد دارای دو معنی اعم و اخص است. قرارداد در معنی اعم در برگیرنده عقود معین و غیرمعین است ولی در معنای اخص صرفاً شامل عقود غیرمعین می‌شود (همان، ص ۴۱). در اینجا مفهوم اعم قرارداد مورد نظر می‌باشد.

قراردادهای الکترونیکی

«قراردادهای که تمامی و یا جزئی از آن بواسطه ارتباطات شبکه‌های رایانه (محیط اینترنت) منعقد شده باشد» در تعریفی دیگر آمده است: تجارت الکترونیکی بر پردازش و انتقال الکترونیکی داده‌ها، شامل متن، صدا و تصویر مبتنی است تجارت الکترونیکی فعالیت‌های گوناگونی از قبیل مبادله الکترونیکی کالاها و خدمات، تحویل فوری مطالب دیجیتالی و انتقال الکترونیکی آنها را در بر می‌گیرد (صنایعی، ج ۳، ۱۳۸۱ش، ج ۳، ص ۳۲). لذا، قراردادهای الکترونیکی در شمول اعمال تجارتي و یا غیر تجارتي، به اضافه ایجاب و قبول الکترونیکی، شامل جنبه‌های مختلف معاملات الکترونیکی نیز می‌شود مانند عرضه کالا و خدمات جهت دعوت به انعقاد قرارداد، سفارشات خرید الکترونیکی، فاکتورهای الکترونیکی و دستوره‌های پرداخت الکترونیکی که هر کدام از این موارد ممکن است، به نوعی مظهر بیان اراده و یا آثار ناشی از آن در محیط الکترونیکی باشد (مقامی نیا، ۱۳۹۰ش، ص ۵۶).

قانون تجارت الکترونیک ایران

قانون تجارت الکترونیک ایران که در برگیرنده مجموعه قواعد و مقرراتی در خصوص مبادلات الکترونیک است، در فصل دوم که به تعاریف اختصاص یافته از اصطلاح دیگری تحت عنوان «عقد از راه دور»^۱ نام برده شده که طبق تعریف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک، بند ص: «ایجاب و قبول راجع به کالاها و خدمات بین تأمین کننده و مصرف کننده با استفاده از وسایل ارتباط از راه دور» لیکن، اصطلاح مذکور در هیچ جای قانون مذکور استعمال نشده است که به نظر می‌رسد، اصلاحات نهایی بدون توجه به حذف اصطلاح عقد از راه دور صورت گرفته است.

صحت

برابر ماده 223 قانون مدنی «هر معامله که واقع شده باشد محصول بر صحت است، مگر اینکه فساد آن ثابت شود.» یعنی اصل بر این است هر معامله ای که واقع شده است دارای تمامی شرایط اساسی صحت معاملات و شرایط اختصاصی آن عقد بوده و در نتیجه اصل بر صحت آن است مادامی که خلاف آن ثابت نشده به اعتبار و قوت خود باقی است.

د: ساختار پژوهش

محقق در این پژوهش به دنبال بررسی تحلیل شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی در قالب ۵ فصل پژوهشی بوده است. در این پژوهش فصل اول در رابطه با کلیات پژوهش بوده است که شامل مقدمه، بیان مساله پژوهش، اهمیت و ضرورت انجام پژوهش، اهداف و سوالات و فرضیات پژوهش و در نهایت تعاریف کلمات کلیدی است. در فصل دوم به بررسی مبانی نظری پژوهش می‌پردازد که شامل مفاهیم نظرات علمای حقوق در مورد موضوع مربوطه می‌باشد و در ادامه در فصل سوم به بررسی فقهی و حقوقی احکام مربوط به قراردادهای الکترونیکی پرداخته و در فصل چهارم به بررسی دیدگاه فقها و حقوقدانان در ارتباط با شرایط صحت قراردادهای الکترونیکی می‌پردازد و در نهایت در فصل پنجم به نتیجه‌گیری نهایی پژوهش و ارائه پیشنهاداتی در این زمینه می‌پردازد.

¹ Distance Contract

فصل دوم

مفاهیم پژوهش